

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΕΛΤΙΟΝ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΡΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΤΟΜΟΣ 5'.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1917

ΕΘΙΜΑ ΠΑΡΑ ΒΛΑΧΟΦΩΝΟΙΣ

ΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ι. ΒΗΚΑ

Λέγεται ὅτι οἱ βλαχόφωνοι οὗτοι περὶ τὰ μέσα τῆς 6ης ἑκατονταετηρίδος μ. Χ. κατήλθον ἀπὸ τοῦ Αἴμου καὶ ὅτι μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις ἀποκατεστάθησαν εἰς τὴν καὶ σήμερον ὑπ' αὐτῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον, οἰκουμένην Πίνδον. Ἄλλ' εἴτε οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα εἴτε εἶναι ἀνέκαθεν οἱ κάτοικοι τῶν μερῶν ἐκείνων, εἶναι ὅμως ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας τὴν τε καταγωγὴν καὶ τοὺς τρόπους Ἑλληνας, ὑποστάντες κατὰ καιροὺς παντοίας βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς. Περὶ τούτου πείθεται τις, ἂν ἐξετάσῃ καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν παράξενον γλῶσσάν των, τὴν ὁποίαν οἱ ἀντιφρονουῦντες προβάλλουσιν ὡς ἐπιχείρημα κατὰ τῆς ἐλληνικότητος αὐτῶν· ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ἂν ἐξετάσῃ τὴν σωματικὴν κατασκευὴν καὶ ψυχικὴν αὐτῶν διάπλασιν, τὸν τρόπον τοῦ βίου, τὰς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας των, τὰ αἰσθήματά των, τὰς παραδόσεις των, τὰ τραγούδια των καὶ πρὸ παντὸς ἄλλου τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν καὶ τὰ παραμύθια των.

Καὶ περὶ μὲν τῶν ἄλλων ἴσως ἄλλοτε γράψωμεν. Ἄλλ' ἤδη θὰ προσπαθήσωμεν νὰ περιγράψωμεν, ὅσα ἠδυνήθημεν νὰ περισυλλέξωμεν ἔθιμα τῶν Βλαχοφώνων, ὅπως ἀκριβῶς γίνονται παρ' αὐτοῖς. Κατὰ δὲ τὴν περιγραφὴν τῶν ἐθίμων ἠκολουθήσαμεν τὴν χρονολογικὴν σειρὰν ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ ἔτους· τελευταῖα δὲ κατετάξαμεν τὰ συνήθη μὲν, ἀλλ' οὐχὶ ἐν ὠρισμέναις ἡμέραις τελούμενα.

Πρώτη Ἰανουαρίου.

Τὴν παραμονὴν τῆς πρωτοχρονιαῆς, μετὰ τὸ δεῖπνον, συναθροίζόμεναι πᾶσαι αἱ συγγενεῖς νεάνιδες εἰς τὴν οἰκίαν μιᾶς ἐξ αὐτῶν

ἀνάπτουσι πυρὰν ἐπὶ τὴν ἐστίαν. Ἀφ' οὗ καύση καλῶς ἢ πυρὰ καθαρίζουσι διὰ τῆς πυράγρας ἐν τετράγωνον μέρος ἐπὶ τῆς πλακὸς τῆς ἐστίας, μέσα εἰς τὴν πυρὰν, καὶ μαντεύονται ἐν αὐτῷ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐκάστης ἐξ αὐτῶν συζύγου, ὡς ἐξῆς:

Ὅριζουσι πρῶτον μίαν ἐξ αὐτῶν καὶ ὑποβάλλουσαι τὴν ὑπόθεσιν « ἂν τὴν θέλη ὁ Α » ἢ καὶ τὸ ἐναντίον « ἂν ἐκείνη δέχεται νὰ γίνῃ σύζυγος τούτου » τοποθετοῦσιν ἐν τῷ τετραγωνιδίῳ τοῦ μαντείου δύο κόκκους σίτου ἀντιπροσωπεύοντας τοὺς δύο ὑπὲρ ὧν τὸ μάντευμα νέουσι. Μετὰ τινος στιγμάς, τῇ ἐπιδράσει τῆς θερμότητος, διαστελλομένου τοῦ ἐν αὐτοῖς ἀέρος καὶ διαρρηγνύοντος τὸν περιβάλλοντα φλοιόν, πηδῶσιν οἱ κόκκοι. Ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ ἢ τοιαύτης κατευθύνσεως τῶν κόκκων δίδουσι καὶ τὴν ἀνάλογον ἐξήγησιν. Δηλαδή, ἂν μὲν πλησιάζουσιν ἀλλήλους ἐντὸς τοῦ καθορισθέντος τετραγώνου χώρου, δίδουσι τὴν ἐξήγησιν ὅτι ἀμφοτέρωι θὰ ἐδέχοντο προθύμως μίαν τοιαύτην συνένωσιν, ἂν δ' ὁ μὲν εἰς πηδᾶ πρὸς τινὰ διεύθυνσιν, ὁ δ' ἕτερος μετ' αὐτὸν λαμβάνει καὶ αὐτὸς τὴν αὐτὴν πρὸς ἐκεῖνον κατεύθυνσιν, δηλοῖ ὅτι ἐκεῖνος μὲν δὲν θέλει, ἀλλ' αὐτὴ παντοιοτρόπως προσπαθεῖ νὰ τὸν πείσῃ (ἢ καὶ τὸ ἀνάπαλιν, ἂν ὁ ἀπομακρυνόμενος κόκκος εἶναι ὁ τῆς νεάνιδος): δυνατὸν ἀμφοτέρωι οἱ κόκκοι νὰ κατευθυνθῶσιν πρὸς ἀντιθέτους διευθύνσεις, ὅπερ σημαίνει ὅτι ἀμφοτέρωι ἀπεύχονται τὸ τοιοῦτο συνοικέσιον· ἢ ἐκπηδῶσιν ἔξω τοῦ τετραγώνου, ὅποτε συμπεραίνουσιν ὅτι ἢ σύγκατάθεσις ἢ ἄρνησις αὐτῶν (ἀναλόγως τῆς κατευθύνσεως τῶν κόκκων) δηλοῦται ἰσχυροτάτη, ἐν δὲ τοῖς πράγμασι παρουσιάζεται ταχεῖα ἢ ἐνέργεια· τέλος ὁ εἷς ἢ ἀμφοτέρωι οἱ κόκκοι δυνατὸν ν' ἀπανθρακωθῶσιν εἰς ἣν τὸ πρῶτον ἐτέθησαν θέσιν, χωρὶς νὰ πηδήσωσι, δεῖγμα τῆς τελείας ἀδιαφορίας καὶ περιφρονήσεως τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸν ἕτερον ἐκ τῶν δοκιμαζομένων ἢ καὶ ἀμφοτέρων. Ἄν τὸ μάντευμα δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὸν διὰ τὸ πρόσωπον, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου μαντεύονται, ἂν δηλαδή ἢ μαντεία εἶναι ἀρνητικὴ, ἀντικαθιστῶσι τὸ ἕτερον πρόσωπον ὀρίζοντες ἄλλο καὶ ἀλλάσσουσι τοὺς κόκκους. Ἐὰν καὶ πάλιν τὸ ἀποτέλεσμα δὲν εἶναι θετικόν, ἐπαναλαμβάνεται ἐκ τρίτου μὲ τρίτον πρόσωπον καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, μέχρις ὅτου εὕρωσι τὸν ὑπὸ τῆς μοίρας προωρισμέ-

νον. Δὲν φεύγουσι δ' ἐκεῖθεν πρὶν ἢ πᾶσαι μάθωσιν, ἐκάστη τὸν δι' ἑαυτήν.¹⁾

* *

Καθ' ὅμοιον μὲ τὸν ἄνω τρόπον μαντεύονται καὶ ὁσάκις θέλουν νὰ γνωρίσουν τὸν τόπον, ἐξ οὗ θὰ κατάγεται ὁ μέλλον σύζυγος, ἀντικαθιστῶντες τοὺς δύο δι' ἐνὸς κόκκου ἀραβοσίτου, ἐκ τῶν κινήσεων τοῦ ὁποίου πρὸς μίαν ἢ ἑτέραν διεύθυνσιν συμπεραίνουν τοῦτο. Δηλαδή ἂν ὁ κόκκος ἐκπηδήσῃ τοῦ τετραγώνου, ὁ ἀνὴρ θὰ κατάγεται ἐξ ἄλλου χωρίου κειμένου μακρὰν ἢ πλησίον (ἀναλόγως τῶν ἀποστάσεων τὰς ὁποίας ἐκάστοτε λαμβάνει ὁ κόκκος) πρὸς ἣν καὶ ὁ κόκκος ἐξεπήδησε διεύθυνσιν· ἂν δὲ δὲν ἐξέλθῃ, ἀλλ' ἀπανθρακωθῇ ἐντὸς αὐτοῦ ἀμφοτέρω θὰ κατάγωνται ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους.

* *

Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἡμέραν τῆς πρωτοχρονιαῆς εἶναι καὶ παρ' αὐτοῖς ἐν χρήσει ἡ βασιλόπιτα μὲ τὸ σχετικὸν νόμισμα τῆς τύχης, ἐπὶ τῆς ὁποίας αὐτοί, πρὶν ἢ ψηθῆ, τοποθετοῦσι στεφάνην²⁾ ἐκ κλάδου ἀμπέλου καὶ ἐντὸς αὐτῆς διάφορα ἀντικείμενα ἀντιπροσωπεύοντα οὕτως εἰπεῖν συμβολικῶς τὸ ἐπάγγελμά των (οἶον: οἱ κτηνοτρόφοι χόρτον, οἱ ἀμπελουργοὶ φύλλον ἀμπέλου, οἱ γεωργοὶ σῖτον κ.λ.π.)³⁾ Μαζὶ μ' αὐτὰ τοποθετοῦσι καὶ τεμάχια νέων ἀλάντων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τὸ πρῶτον ἐπιτρέπεται νὰ φάγωσιν.

6ῃ Ἰανουαρίου.

Κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων κατὰ τὸν ἁγιασμὸν κρατοῦσι πάντες εἰς τὰς χεῖράς των εἰκόνας ἁγίων, τὰς ὁποίας κατόπιν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν περιφέρουσιν, ὅλοι μαζὶ ἢ κατὰ τμήματα, ἀνὰ τὰ ἑαυτῶν κτήματα (μάνδρας, ἀγρούς, ἀμπέλους, κήπους, λιβάδια κ.λ.π.) μελωδικῶς φωνάζοντες: *κύρα—λέσο!* (κύριε, ἐλέησον). Τοῦτο κάμνουσι πρὸς ἀποτροπὴν πάσης ἀσθενείας ἀπειλοῦσης αὐτά. Ἀπὸ τὴν λιτα-

¹⁾ [Βλ. Λαογραφ. Γ' 349 κέ.]

²⁾ Ὀνομάζουσιν αὐτὴν *turuste* (μανδρί).

³⁾ [Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐθίμου ἐν Μακεδονίᾳ βλ. ἀνωτέρω σ. 133.]

νείαν αὐτὴν ἐπιστρέφουσιν, ἀφ' οὗ περιέλθωσιν ὅλων ἀνεξαιρέτως τὰ κτήματα.

Τὸ ἔθιμον τοῦτο πρό τινων ἐτῶν ἦτο γενικὸν παρὰ πᾶσι τοῖς Βλαχοφώνοις· καὶ μόνον ἐσχάτως τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἱερέων ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται.

* *
*

Μετὰ τὸ γεῦμα ὄλαι αἱ νεάνιδες καὶ ὅσαι τῶν γυναικῶν θέλουσι, σύρουσι χορὸν ἄδουσαι μόναι των, ὅταν δὲν ἔχουσιν ὄργανα, διηρημέναι εἰς δύο τμήματα, τό:

Σήμερο ν' τὰ Φῶτα κι' ὁ φωτισμός,
καὶ χαρὲς μεγάλες 'ς τὸν Κύργιο μας.
Ἀὔριο νῆ κυρὰ μας Παναγιά
μὲ τὰ θυμιατήρια 'ς τὰ δάκτυλα,
σπάργανα τὸν σιέλλει καὶ γιὸν κρατεῖ,
καὶ τὸν Ἀηγιάννη παρακαλεῖ:
« Ἀγιουγιάννη ἀφέντη καὶ πρόδρομε,
δύνασαι βαφτίσης θεοῦ παιδί;
— Δύναμαι καὶ σώνω καὶ προθυμῶ,
ν' ἀνεβοκατέβω 'ς τὸν οὐρανό, (δὶς)
νὰ καταλογιάσω τὰ πόνιλα, ¹⁾ (δὶς)
νὰ καταπραῦνω τὰ εἶδωλα
.....

Τὸν χορὸν σύρουσιν ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην πᾶσαι ἐπαναλαμβάνουσαι πάντοτε ἐν τῷ ἄσματι αὐτὰς τὰς στροφάς.

10ῃ Ἰανουαρίου.

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν, ἐορτὴν τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου, ὄλαι αἱ στεῖραι γυναῖκες καὶ ὅσαι δὲν ἀποκτοῦν ἄρρενα, κατασκευάζουσι πίτες ἢ πλακόπιτες, ²⁾ τὰς ὁποίας μετὰ τὴν λειτουργίαν διανέμουσιν

¹⁾ Πόνιλα=ὑπερφυσικά ὄντα.

²⁾ Πίτα ἐξ ἑνὸς παχέος φύλλου.

εἰς ἄρρενα παιδιά, διὰ νὰ ἀποκτήσουν, ὡς λέγουσι, καὶ αὐταὶ ἀγώρια. (Διατι ἡ προτίμησις αὕτη εἰς τὸν ἅγιον Εὐθύμιον δὲν κατώρθωσα νὰ μάθω· ἀλλ' οὐδ' αὐταὶ γνωρίζουσι τοῦτο).

Ἀπόκρεως.

Τὴν κυριακὴν τῶν ἀπόκρεων καὶ τῆς Τυροφάγου συναθροιζόμεναι αἱ νεάνιδες εἰς τι ὄρισμένον μέρος ἐξαρωτῶσιν ἀπὸ τινος ὑψηλοῦ δένδρου αἰώραν (liáganu) καθ' ὃν χρόνον αἱ ἄλλαι ἄδουσι μὲ διαδιαπεραστικὴν φωνὴν τὸ βλαχόφωνον:

*Tzúa di carliághë,
má s' di cässäliaghë,
oh! léle! láïluñi!
ñi luárë sï muliaria.
—Dëť tãmbária hiliu,
si ı ascáki muliaria.
—Dédu sï tambaria,
luárë sï muliária.
—Dëť tufécia hiliu
si ı ascáki muliária
—Dédu sï. tufékia,
luárë sï muliária.....*

Μετάφρασις: Τὴν ἡμέρα τῆς ἀποκριᾶς—μὰ καὶ τῆς Τυρινῆς—ὦχ! ὦχ! ὁ μαῦρος μου!—μοῦ πῆραν τὴν γυναῖκα μου.— Δῶσε, παιδί μου, τὴν κάππα σου— νὰ πάρης τὴ γυναῖκα σου.

—Ἐδωσα καὶ τὴν κάππα μου—μοῦ πῆραν καὶ τὴ γυναῖκα μου.—Δῶσε καὶ τὸ ντουφέκι σου—νὰ πάρης τὴν γυναῖκα σου.—Ἐδωσα καὶ τὸ ντουφέκι—μοῦ πῆραν καὶ τὴν γυναῖκα.

Ἐπὶ τῆς αἰώρας ταύτης ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ αἰωροῦνται μόνον ὅσαι ἔχουσι φέρει σχοινία διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῆς· καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν. Ὅταν δέ τις ἀνέλθῃ ἐπ' αὐτῆς, πρέπει νὰ κουνηθῇ ἀπὸ ὅλα τὰ παρισταμένας συγγενεῖς καὶ φίλας, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι πρὸς τοῦτο καθῆκον σχεδὸν ἀπαράβατον.

Εἰδικῶς κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Τυροφάγου γίνεται ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου ἢ μεταξὺ τῶν κατοίκων συγχώρησις κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον:

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ἑσπερινοῦ ὁ ἱερεὺς ἀσπασθεὶς τὰς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας καταλαμβάνει τὸ πρῶτον παρὰ τὸν ἀριστερὸν χορὸν στασίδι. Μετ' αὐτὸν προσέρχεται ὁ πρεσβύτετος τὴν ἡλικίαν, ἀσπάζεται τὴν δεξιὰν τοῦ ἱερέως καὶ τοποθετεῖται εἰς τὸ ἀμέσως ἐπόμενον στασίδι. Ἀκολουθεῖ κατόπιν τρίτος, ὅστις ἀφ' οὗ ἀντιπαρέλθη ὁμοίως τάσσεται πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτοῦ. Τοῦτον ἀκολουθεῖ ἕτερος καὶ οὕτω καθεξῆς, μέχρις ὅτου ἀντιπαρέλθωσιν ὅλοι, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, τασσόμενοι εἰς μίαν σειρὰν κατὰ τάξιν ἀναλόγως τῆς ἡλικίας των. Τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ εἰς τὸ γυναικεῖον μεταξὺ τῶν γυναικῶν. Καὶ οἱ μὲν ἄνδρες μόνον τῶν ἱερέων τὴν δεξιὰν ἀσπάζονται, ἐν ᾧ μεταξὺ των χαιρετῶνται διὰ χειραψίας. Αἱ δὲ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά ἀσπάζονται καὶ τῶν πρεσβυτέρων κατὰ τὴν ἡλικίαν. Ὀλίγον πρὸ τοῦ δεῖπνου, ὅσοι δὲν ἦσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὸν ἑσπερινόν, ἐπισκέπτονται τὸν ἱερέα οἴκοι διὰ νὰ τοῦ εὐχηθῶσι «καλὸν παράδεισο». Ὅλαι δ' αἱ γυναῖκες, οἱ νέοι καὶ αἱ νεάνιδες ἐπισκέπτονται καὶ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς ἀναδόχους των κατ' οἶκον. Καὶ τῶν μὲν μεγαλυτέρων ἀσπάζονται τὰς χεῖρας· οἱ δ' ὀμήλικες χαιρετῶσιν ἀλλήλους διὰ χειραψίας. Πρὸ δὲ τοῦ νουνοῦ κάμνουσι καὶ μετάνοιαν. Εἰς τὰ μικρὰ προσφέρουσι βρασμένα λευκὰ αὐγά καὶ ἀπὸ ἓν νόμισμα.

* *

Διὰ τὸ δεῖπνον συνέρχονται πάντες οἱ στενωτέροι συγγενεῖς οἰκογενειακῶς εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς ἕξ αὐτῶν (καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς ἑτέρου τὴν οἰκίαν) φέροντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰναγκαῖα διὰ τὸ δεῖπνον. Ἐκεῖ δὲ καὶ συντρῶγουσι. Μετὰ τὸ δεῖπνον γίνεται ἡ χάψα ἢ χάσκα: Ὁ πρεσβύτερος δηλαδὴ τὴν ἡλικίαν λαμβάνει βρασμένον αὐγὸ, καθαρίζει αὐτὸ καὶ προσδένει διὰ στερεᾶς κλωστῆς εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς ῥάβδου καὶ αἰωρεῖ αὐτὸ ταχέως τρεῖς πρὸ τοῦ ἀνοικτοῦ στόματος ἑκάστου τῶν δαιτυμόνων, μέχρις ὅτου εἰς ἕξ αὐτῶν, ὁ καὶ νικητῆς, τὸ

συλλάβη διὰ τῶν ὀδόντων, ὁ ὁποῖος καὶ λαμβάνει αὐτὸ ὡς γέρας. Εἶτα ἐπακολουθεῖ διασκέδασις κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς νυκτὸς καὶ τέλος συγχωρήσαντες ἀλλήλους ἀπέρχονται ἕκαστοι εἰς τὰ ἴδια. Τὴν ἐπομένην, Καθαρὰν Δευτέραν, νηστεύουσιν πάντες.

1ῆ *Μαρτίου.*

Πρὶν ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος τῆς πρώτης *Μαρτίου*, ὅλα τὰ μικρὰ (ἄρρενα καὶ θήλεα) ἐξέρχονται τῶν οἰκιῶν φέροντα εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα καὶ περὶ τὸν λαιμὸν βραχιόλια ἐκ νημάτων διχρῶμων διὰ «νὰ μὴ τοὺς πιάσῃ ὁ Μάρτις καὶ μαυρίσουν». Τὰ βραχιόλια αὐτὰ (*mártsu* = Μάρτης) φοροῦσιν ἐπὶ ὀκτῶ ἡμέρας καὶ τὴν ἐνάτην τὰ ρίπτουσιν ἐπὶ δένδρου παρὰ τὰς οἰκίας των φυομένου ψιθυρίζοντα:

Éstanu ghine, di vîrnë uárë ma ghine.

(φέτος καλά, τοῦ χρόνου καλύτερα)

διὰ νὰ τὰ συλλέξωσι, πρὸς κατασκευὴν τῶν φωλεῶν των, αἱ ἐπιστρέφουσαι χελιδόνες, τὰς ὁποίας περισσότερον ἀπ' ὅλα τᾶλλα πτηνὰ ἀγαπῶσιν. Ἡ ἐνάτη *Μαρτίου* θεωρεῖται ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν ἡμέρα τῆς ἐπιστροφῆς τῶν χελιδόνων· ἴσως διότι ἀπ' αὐτῆς ἄρχεται ἡ ἀνοιξίς, καθ' ἣν ἐπιστρέφουσιν αἱ χελιδόνες.

9ῆ *Μαρτίου.*

Κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτήν, ἑορτὴν «τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα *μαρτύρων*», ὑπάρχει ἡ συνήθεια νὰ κατασκευάζωνται τηγανῖτες, τοὺς ὁποίους αἱ γραῖαι προσφέρουσιν εἰς τὰ πρὸς τοῦτο περιτρέχοντα τὰς οἰκίας παιδία λέγουσαι:

«*Σαράντα φαῖ (φάε), σαράντα πχί (πίε) σαράντα δῶσε τῇ ψυχῇ*».

(Οἱ τηγανῖτες οὗτοι κατασκευάζονται ἀπὸ σιτίνην ζύμην, ψηθεῖσαν δι' ἐλαίου ἐντὸς τηγανίου—διὸ καὶ τηγανῖτες—μεθ' ὃ ποτίζονται με σερμπέτι καὶ οὔτω προσφέρονται).

25ῆ *Μαρτίου.*

Τὴν ἑορτὴν ταύτην μαζὶ μετὸν ἄλλον Ἑλληνισμὸν ἑορτάζουσι

καὶ οἱ Βλαχοφώνοι, ἀλλὰ κατὰ τινὰ διάφορον τρόπον. Μετὰ τὸ γεῦμα δηλαδὴ ὅλα τὰ παιδιά ἀπὸ δέκα ἕξ ἐτῶν καὶ κάτω συναθροίζονται καὶ κρατοῦντα κουδούνια καὶ κυπριὰ περιτρέχουσι τοὺς πέριξ λόφους καὶ λειμῶνας κρούοντα αὐτὰ καὶ φωνάζοντα:

*Sërki, sërpliti
futzi di aḡia
kë gine pãpë lu
cu crúḡia tu mãnë,
si vï tálie s' ti práglu di ússë.*

Μετάφρασις: Φίδια, γκουστερίτσες, φεύγετ' ἀπ' αὐτοῦ, γιὰτ' ἔρχεται ὁ παπᾶς μὲ τὸ σταυρὸ 'ς τὸ χέρι νὰ σᾶς κόψη ἀπάνω 'ς τῆς πόρτας τὸ κατῶφλι.

Ἡ ἰδέα ὅτι τὰ φίδια κρύβονται κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ (ὅπως ἐν Μάνη καθὼς ἐπληροφορήθη)· ἀλλὰ τὸ ἔθιμον τῆς καταδιώξεως αὐτῶν ἐπιχωριάζει ὁμοίωτάτον καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον, ὁπόθεν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα παρέλαβον καὶ οὗτοι.

Πάσχα.

Μετὰ τὸν ἑσπερινὸν (τὴν λεγομένην δευτέραν Ἀνάστασιν) αἱ γυναῖκες καὶ αἱ νεάνιδες ὄλαι στήνουσι τὸν «χορὸν τοῦ Πάσχα» (córḡu-lu à pàstile) εἰς τὸ μέρος, ὅπου συνήθως γίνονται οἱ δημόσιοι χοροὶ καὶ χορεύουσιν ἀλληλοδιαδόχως ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην ἄδουσαι, ἐν ἑλλείψει ὀργάνων, αὐταὶ τό:

Γοργῶς.

Ση - μαίν' ἐ - δῶ ση - μαίν' ἐ - κεῖ ν' Ἀ - ση - μέ - νια μου,
ση - μαί - γουν τὰ οὐ - ρά - νια τᾶρμα τοῦ τ'ᾶρμα τοῦ Χρι -
στός ἄ - α - νέ - στη.

Σημαίν' ἐδῶ, σημαίν' ἐκεῖ,¹⁾
 — ν' Ἀσημένια μου, —
 σημαίνουν τὰ οὐράνια,
 — τ' ἄρμα τοῦ Χριστοῦ ἀνέστη —
 Νὰ πᾶ' ἡ Σημένι ἀπὸ κοντά,
 -- ν' Ἀσημένια μου, —
 Νὰ πάρ' τὴν εὐλογία
 — τ' ἄρμα τοῦ Χριστοῦ ἀνέστη. —
 Τ' ἅγιο βῆμα τρόμαξε,
 τὸν ἅγιο Κωσταιῖνο. . .

Ὅταν ἔχουσιν ὄργανα, χορεύουσι καὶ ἄνδρες. Εἰς δὲ τοὺς χοροὺς τούτους, τοὺς ὁποίους στήνουσι καὶ κατὰ τὰς πανηγύρεις καὶ τὰς ἄλλας ἐπισημοτάτας ἐορτάς, λαμβάνουσι μέρος μόνον οἱ ἐγγώριοι τασσόμενοι ὁ εἷς παρὰ τὸν ἄλλον κατὰ χρονολογικὴν τάξιν εἰς μίαν σειρὰν, προτασσομένων αὐτῶν καὶ ἐπομένων τῶν γυναικῶν. Τὴν τάξιν δ' αὐτὴν ἐν τῷ χορῷ τηροῦσιν αὐστηρότατα αἱ γυναῖκες καὶ αἱ νεανίδες μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύναται τις παριστάμενος εἰς τοιοῦτον χορὸν νὰ γνωρίσῃ, ἂν μὴ τὴν πραγματικὴν ἀκριβῶς ἡλικίαν, μιᾶς ἐξ αὐτῶν, τοῦλάχιστον πόσας ἔχει μεγαλυτέρας τῆς καὶ πόσας ὑφ' ἑαυτήν.

Πεντηκοστή.

Περὶ ὧραν τρίτην μεταμεσημβρινὴν ἐν Γουδοβάσδα²⁾ ὄλαι αἱ νεανίδες, πλεῖσται γυναῖκες καὶ ὄχι ὀλίγοι νεανίαί φέροντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰναγκαῖα τροφίμα ἐκκινουῦσι διὰ τὸ βουνὸν «για νὰ μάσουν λάχανα» ἄδομένου εἰς τὴν βλαχόφωνον τοῦ ἐξῆς ἄσματος:³⁾

Vine uára
fi' anghissire
s' ti' anghärcare,
maro, maro, móri muchátǔ.

¹⁾ Ἡ διὰ μουσικῶν στοιχείων ἐπισήμανσις ἐγένετο ὑπὸ Ἰω. Σακελλαρίδου μουσικοσυνθέτου.

²⁾ Μόνον ἐν Γουδοβάσδα εἶναι ἐν χρήσει τὸ ἔθιμον τοῦτο.

³⁾ Τοῦτο ἄδεται ὁσάκις πρόκειται κάπου νὰ πηγαίνουν.

Si nĩ țemu
tu loc — lu anostu.
máro, máro e' ocli lái.
Si n' avțĩmu
cuvénda anuástě.
Si nĩ cãndě
pul — li anóșĩ
 κ. λ. π.

(Ἔθιμα ἢ ὥρα νὰ κινήσουμε, νὰ φορτώσουμε, Μάρω, Μάρω μου ὠραία.— Ὁ Σ τὸν τόπο μας νὰ πάμε, Μάρω, Μάρω μαυρομάτα.— Ν' ἀκούσωμε τὴ γλῶσσα μας—νὰ μᾶς κελαδήσουν τὰ δικά μας τὰ πουλιά κ.λ. π.)

vi ne uá ra ti' anghissi — re
 si nĩ tsém' tu loc - lu_a no - stu
 sti an - ghĩrea - re ma ro — — ma ro mori_mu-
 ma ro — — ma ro l'ocli,
 chatě.
 la i.

Τὸ βράδυ καταλύουσι μέσα εἰς τὴν παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς «Ὁραίας Ῥάχης» (μιᾶς κορυφῆς τῆς Πίνδου) κειμένην παλαιὰν Γουδοβάσσαν, ὅπου συνδειπνοῦσι πάντες εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν. Μετὰ τὸ δεῖπνον «ἀλλάζουσι τὸν παπποῦ». Μία γυνὴ παρῆλιξ¹⁾ μεταμφιέννεται μὲ φύλλα, κλάδους καὶ ἄνθη καθ' ὅλον τῆς τὸ σῶμα. Τὸ πρόσωπόν τῆς καλύπτει μὲ λεπτοῦφαντον γάζαν· κρεμᾷ ἀπὸ τὸν λαιμόν τῆς μίαν κενὴν νεροκολόκυθαν· λαμβάνει εἰς τὰς χεῖράς τῆς ξύλον καὶ χορεύει διαδοχικῶς μὲ ὄλους τοὺς ἄρρενας, αὐτὴ πάντοτε σύρουσα

¹⁾ Μέχρι καὶ ἐφέτος τοῦλάχιστον, καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι, μόνον ἡ πεντηκοντοῦτις σχεδὸν σύζυγος τοῦ Τ. Μπουζοῦκι ἢ κοινῶς λεγομένη Κιοῦρκα.

τὸν χορόν, ἐν ᾧ αἱ ἄλλαι ἄδουσιν. Ἡ διασκέδασις αὕτη ἔξακολουθεῖ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν δάδων καθ' ὅλην τὴν νύκτα, καθ' ἣν ἡ ἐλευθεροστομία φθάνει εἰς μέγιστον βαθμόν. Καὶ τοῦτο συμβαίνει μεταξὺ ἀνθρώπων—δύναμαι νὰ τὸ βεβαιώσω—ἤκιστα αἰσχρολόγων ἢ οὐδόλως τοιούτων. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ καὶ μένους καταλαμβανόμεναι δὲν αἰσθάνονται ὅτι λέγουσιν, ἀλλ' ἀπλῶς ἀσυνειδήτως φλυαροῦσι.

* *

Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἴσως ἄλλοτε νὰ ἐγίνετο πρὸς διασκέδασις κατὰ τὴν ἐκδρομὴν· ἀλλ' ἤδη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἔχει καταστήσει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἐκδρομῆς. Διότι γίνεται ἤδη ἡ ἐκδρομὴ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τούτου τοῦ ἐθίμου «νὰ χορέψῃ ὁ παπποῦς» καὶ ὄχι τὸ ἀντίθετον. Τοῦτο δὲ φαίνεται ὅτι συνετέλεσεν εἰς τὴν γένεσιν ἑτέρου τινὸς ἐθίμου, τὸ ὁποῖον πρὸ δεκαετίας μόλις (καὶ σήμερον ἀκόμη εἷς τινα χωρία) ἦτο ἐν χρήσει:

* *

Ἐν καιρῷ δηλαδὴ ξηρασίας κατὰ Μάιον ἢ Ἰούνιον μῆνα συνηθροίζοντο ὅλαι αἱ νεάνιδες εἷς τι λιβάδιον καὶ εἰς ἕτερον τὰ ἀγῶρια καὶ ἐστόλιζον ἕξ αὐτῶν ἐν πλήρει μυστικότητι δύο (ἓνα ἕξ ἑκατέρου φύλλου) μὲ ἄνθη, φύλλα καὶ διάφορα χόρτα, ὥστε νὰ καταστῶσιν ἀγνώριστοι. Ἦσαν ὁ παπποῦς καὶ ἡ γριά. Τὰ δύο τμήματα συνηντῶντο εἷς τι μέρος καὶ περιήρχοντο μαζὶ τὸ χωρίον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατὰ διαστήματα ἔκαμνον σταθμούς, ἔνθα οἱ δύο μετημφιεσμένοι ἐχοροπήδων, τῶν νεανίδων ἀπαγγελλουσῶν τό:

*Πιπιργιό, καναργιό,
λίμπη, λίμπη 'ς τὸ νερό,
'ς τὸ νερὸ τὸ σπαρασπό.*

*Πιριπιρίτσα περιπατεῖ,
τὸ Θεὸ παρακαλεῖ:
«Κύρε βρέξε μὰ βροχή,
μὰ βροχὴ βασιλική.*

καὶ συνεχιζουσῶν:

*Si Ț adáki grīni-le,
grīni-le, si cārī-le,
uàrtzīle uviàssīle,
scicu-lũ pri_úně mǎně
bubóï-lu pri_únu anástru. 1)*

(Νὰ ποτίσης τὰ σιτάρια, τὰ σιτάρια καὶ τὰ κριθάρια καὶ ταῖς βρῶμες· τὰ σιτάρια ἴσα μ' ἓνα χέρι, ὁ κόκκος σάν καρύδι).

Οἱ γείτονες ἐξήρχοντο τότε μὲ δοχεῖα πλήρη ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἔχυνον ἐπ' αὐτῶν. Τὸ ὕδωρ περιορέον τὰ φύλλα ἐχύνετο κατὰ γῆς· αὐτοὶ δ' ἐξηκολούθουν χοροπηδῶντες. Οἱ ἑορτασταὶ ὡς ἀνταμοιβὴν ἐλάμβανον δύο ἄβραστα λευκὰ αὐγὰ ἀπὸ ἐκάστην οἰκογένειαν, ἀνὰ ἓν δι' ἕκαστον τμήμα. Ἄφ' οὗ ἡ πομπὴ διήρχετο δι' ὅλου τοῦ χωρίου καθ' ὅμοιον τρόπον, ἀπεχωρίζοντο τὰ δύο τμήματα καὶ διελύοντο, ἀφ' οὗ πρότερον διένεμον τὰ εἰς αὐγὰ δῶρά των.

* *
*

Τὸ ἄσμα εἶναι μαγικὸν ἐκ τῶν συνήθων εἰς παρομοίας περιστάσεις. Οἱ τρεῖς πρῶτοι στίχοι περιέχουσι λέξεις τινὰς ἀκαταλήπτους. Ἄλλ' ἐκ τοῦ ὅλου ἄσματος καὶ τῶν διαφορῶν ἐν γένει κινήσεων καὶ γεγονότων κάλλιστα καταφαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ πράξεως πρὸς ὑπόδειξιν εἰς τὴν φύσιν μιᾶς ἀνάγκης τῶν ἐπιγείων. Εἶναι μίᾳ μιμητικὴ παραστατικὴ ἐπίκλησις πρὸς τὸ θεῖον νὰ βρέξῃ· εἶναι μία ἐνέργεια διὰ νὰ παρασύρωσιν αὐτὸ εἰς μίμησιν, νὰ χύσῃ ἐπὶ τῆς γῆς νερό, ὅπως αὐτοὶ μὲ «τοὺς κουβάδες» ἐπὶ τῶν μετημφιεσμένων ἀντιπροσωπευόντων κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὸν ζῶντα κόσμον.²⁾

24η Ἰουνίου.

Μετὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν τῆς ἑορτῆς τῶν γενεθλίων Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τὰ γραῖδια περιτρέχοντα ταῖς ῥεματιῆς συλλέ-

¹⁾ anástru εἶναι καρφὶς μὲ σφαιρικὴν μεγέθους καρύου κεφαλὴν, κόσμημα ἄλλοτε τῆς κεφαλῆς.

²⁾ [Βλ. Λαογραφ. Β' 446—7. Δ' 736—7.]

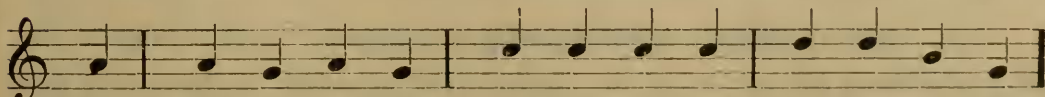
γουν διάφορα βότανα ἱαματικὰ καὶ ἄλλα χόρτα καὶ κυρίως ἐν χόρτον ἐρεθιστικωτάτης ὁσμῆς, τὸ ὁποῖον ἴσως διὰ τοῦτο ὀνομάζουσιν «ἀγιουγιάννη».

24ῆ Δεκεμβρίου.

Τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγένων πάντα τὰ παιδιά, ἀπὸ δέκα ἕξ ἐτῶν καὶ κάτω, ψάλλουσι τὰ «κάλαντα» (culinda) ἀγγέλλοντα τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος. Πρὸ τοῦτο μετὰ τὸ δεῖπνον συνέρχονται κατὰ τμήματα ἀποτελούμενα ἕκ πέντε μέχρι καὶ δέκα πέντε ἕξ αὐτῶν καὶ περιμένουσι τὴν κατὰλληλον ὥραν. Ἐκαστος ἕξ αὐτῶν φέρει μεθ' ἑαυτοῦ (ν)τρουβᾶν, εἰς δὲ τὰς χεῖράς του κρατεῖ ῥάβδον μήκους ἑνὸς καὶ ἡμίσεως περίπου μέτρου, ἣ ὁποία εἰς τὸ κάτω ἄκρον ἀπολήγει εἰς ξυλῶδες σφαιρικὸν ἐξόγκωμα ἄρκετοῦ πᾶχους καὶ βάρους μέχρι μιᾶς ὀκάς. Ταύτην ὀνομάζουσιν αὐτοὶ tsumága (μαγκοῦρα). Φαίνεται δ' ὅτι κατ' ἀρχὰς ἦτο ἐν χρήσει ἀπλῆ τις ῥάβδος πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τοὺς κύνας, ἀλλ' εἰς τὴν ὁποίαν σὺν τῷ χρόνῳ ἡ παιδικὴ ἰδιοτροπία καὶ ἐγωῖσμός ἔδωκεν αὐτὸ τὸ σχῆμα.

Εὐθύς μόλις λαλήσουν οἱ ἀλέκτορες πρώτην φορὰν (περὶ τὸ μεσονύκτιον περίπου), εἰς ἐντεταλμένος πρὸς τοῦτο κρούει τὸν κώδωνα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀμέσως ἐκχύνονται ἀπὸ τὰς κρύπτας πρὸς τὸ αὐτὸ πάντα τὰ τμήματα μέρος κρατοῦντα «ταῖς μαγκοῦρες» ὑψηλὰ καὶ φωνάζοντα κύρα—λέσο, περιτρέχουσι τὸ χωρίον ὑπὸ τὸ φῶς τῶν δάδων καὶ ψάλλουσι μεγαλοφώνως εἰς ὅλας ἀνεξαιρέτως τὰς οἰκίας, οἱ μὲν μεγαλύτεροι ἐξῆς ᾄσμα:

Γοργῶς λίαν.

Χρι στού γεν να, πρω τού γεν να, πρώ τη 'όρ τη του
Γιά βγῆ τε γιά να μά θε τη ό που χρι στός γεν

χρό νου.
νᾶ ται.

Χριστούγινα, πρωτούγινα, πρώτη ὄρη τοῦ χρόνου
 γιά βγῆτε γιά νά μάθετε, ὅπου Χριστός γεννᾶται,
 γεννᾶται κ' ἀνατρέφεται, μὲ μέλι καὶ μὲ γάλα.
 Τὸ μέλι τρῶν οἱ ἄρχοντες, τὸ γάλα οἱ ἀφεντιᾶδες.....
 Ἄνοιξτε τὰ κουτάκια σας, τὰ κατακλειδωμένα
 καὶ δῶστε γιά τὸν κόπο μας ἀπ' τὸ χρυσὸ πουγγί σας.
 "Ἄν εἶστε ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες, φλουριά μὴν τὰ λυπᾶστε,
 ἂν εἶστε ἀπὸ τοὺς δεύτερος, τᾶλλα καὶ δραχμίτσες·
 ἂν εἶστε ἀπὸ τοὺς πάμφτωχους, ἓνα ζευγάρι κότιες!
 Καὶ σας καλονυκίζουμε, πέστε νά κοιμηθῆτε,
 ὀλίγον ὕπνο πάρετε, πάλι νά σηκωθῆτε,
 'ς τὴν ἐκκλησιὰ νά τρέξετε, μὲ ὅλη τὴν προθυμίᾳ
 καὶ τοῦ θεοῦ ν' ἀκούσετε τὴ θεία λειτουργία.

καὶ τοῦ χρόνου!

Οἱ δὲ μικρότεροι:

Χριστούγινα Χριστούγινα, ἰώρα Χριστός γεννιέται.
 γεννιέται καὶ βαπτίζεται 'ς τοὺς οὐρανοὺς ἀπάνω·
 καὶ οὔλοι, οὔλοι χαίρονται, κι' ὅλοι δοξολογοῦσι
 καὶ τὰ δαιμόνια βρίζουσι τὸν ἀπάνω βασιλέα.....

Σήκω κυρά, σήκω κυρά νά κάμης τὴν τιμὴ σου,
 ν' ἀνοίξης τὴν κασσέλλα σου νά πάρῃς τὰ φλουριά σου,
 νά μας δωρίσης τίποτα, νά ζήσουν τὰ παιδιὰ σου.

«di vırne uāră ma gnine» (καὶ τοῦ χρόνου καλύτερα).

(ΣΗΜ. ὁ ἦχος ὁ αὐτὸς μὲ τοῦ ἀνωτέρω)

Ἐφ' ὅσον δ' ἄδουσι κτυπῶσι καὶ τὰ ξύλα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ
 νά ῥυθμίσωσι τρόπον τινὰ τὸν χρόνον τοῦ ἄσματος καθιστῶντες ἅμα
 τοῦτο καὶ θορυβωδέστερον. Μόλις τελειώσῃ τὸ ἄσμα ἢ οἰκοδέσποινα
 προσφέρει εἰς ἓνα ἕκαστον μὲν ἀπὸ μίαν μικρὰν κουλλούραν (πρὸς
 τοῦτο κατεσκευασμένης) εἰς δὲ τὸν ταμίαν τῆς παρέας δίδει καὶ ἓν
 νόμισμα. Ἐξερχόμενοι τῶν οἰκιῶν φωνάζουσι «κύρα—λέσο» καὶ διὰ
 νά θορυβήσωσιν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ διὰ νά ἐξυπνήσουν μὲ τὰς κραυ-

γὰς των τοὺς κοιμωμένους ἀκόμη. Τὴν πρωτὴν ὅλα τὰ τμήματα, ἀφ' οὗ ἔχουσι διέλθῃ δι' ὅλου τοῦ χωρίου διαλύονται.¹⁾ Τὸ ἔθιμον τοῦτο εἶναι παλαιὸν καὶ παρὰ πλείστοις ἐν χρήσει.

* *

Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς παραμονῆς ἀσχολοῦνται περὶ τὴν σφαγὴν τῶν χοίρων. Πρὸς τοῦτο συνεργάζονται πάντοτε οἱ γείτονες διότι ἡ ἐργασία αὕτη, ἔνεκα τῆς ἀμεθοδίας αὐτῶν, ἀπαιτεῖ πολὺν κόπον. Σφάζαντες τὸν χοῖρον, πρὶν ἢ ἐκδείρωσιν αὐτόν, χαράσσουσι διὰ μαχαιριδίου ἐπὶ τῆς κοιλίας παρὰ τὸν ὀμφαλὸν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ ὁποίου θέτουσιν ἀνημμένους ἀνθρακας καὶ ἐπ' αὐτῶν θυμίαμα. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον εἰς μικρὸς ἀπαγγέλλει τὴν «Κυριακὴν προσευχὴν» δι' ὅπερ λαμβάνει ὡς ἀνταμοιβὴν τὴν κύστιν τοῦ χοίρου. Τὸ τοιοῦτο γίνεται διὰ νὰ καθαρθῇ ὁ χοῖρος, διότι, παρ' ὅλην τὴν μεγάλην χρῆσιν, τὴν ὁποίαν κάμνουσι χοιρίνου κρέατος, εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν ὅμως ἔχει ἐντυπωθῆ, ὅτι ὁ χοῖρος εἶναι ἀκάθαρτον ζῶον, ἀλλὰ τὸν ὁποῖον τρώγουσι, διότι οὕτω παρεδόθη (διὰ νὰ διακρίνωνται, ὡς λέγεται, οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους καὶ Ὀθωμανούς). Τὴν δὲ νύκτα ἀπὸ τῆς ἑσπέρας καίονται ἐπὶ τῆς ἐστίας κουφάλοι²⁾ ὡς εὐχὴ διὰ νὰ παχύνῃ καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ χοῖρος. Τὴν ἐπομένην τῶν Χριστουγένων οἱ συνεργασθέντες κατὰ τὴν σφαγὴν τῶν χοίρων προσέρχονται εἰς τὴν οἰκίαν ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, ὅπου τοῖς παρατίθεται γεῦμα ἀπὸ πίταν κατεσκευασμένην διὰ χοιρίνου λίπους (λίγδα) καὶ χοίρινα κρέα. Κατόπιν λαμβάνουσι τὸ δεῖπνον παρ' ἄλλω καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, μέχρις ὅτου πάντες ἐκπληρώσωσι τὸ καθῆκόν

ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΛΛΑ ΕΘΙΜΑ

Διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς ὀμίχλης.

Ὅταν κατὰ τὸ φθινὸπωρον παχεῖται ὀμίχλαι περικαλύπτουσι τὰ

¹⁾ Ἄλλοτε εἰς ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ χωρία, εἷς τινα δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη δὲν διαλύονται, ἀλλ' ὅλοι μαζὶ διημερεύουσι παρὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου, γευματίζοντες ἀπὸ τοῦ περιεχομένου τοῦ θύλακος παρὰ πυρὰν τὴν ὁποίαν ἀνάπτουσι καίοντες ταῖς μαγκοῦρές των, διὰ νὰ κατασκευάσωσι νέας κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος.

²⁾ Ὀγκώδεις ξηροὶ καὶ ἡμισεσηπότες κορμοὶ δένδρων.

τους τοῦτο « νὰ ζυματᾶν, ὡς λέγουσι, τὴν ἀρκούδα » (upurésai ursa) πέραξ, τὰ μικρὰ παιδιά ὅλα μαζί τρέχοντα ἀνὰ τὰ λιβάδια ἀπαγγέλλουσι τὸ ἑξῆς:

- *Négurë, négurë,*
liãt̃ tãmbãria, fútzi di' aḡia.
 — *Iu s' mi dúcu? iu s' mi trágu?*
 — *Tu cupiḡinu aḡiãñë.*
 — *ḡi si mãngu? ḡi si biãu?*
 — *ũnu cucótu girminòsu*
 — *Cucót-lu iũ si lu-áflu?*
 — *Tu cupiḡin' aḡiãñë*
 — *Cupiḡina iu u iaste?*
 — *ũ mãngãrë cãpri-le.*
 — *Cãpri-le iu li sunt?*
 — *Li mãngãrë luki-li.*
 — *Luki-li iu li sunt?*
 — *Li mãngãrë cãñi-li.*
 — *Cãñi-li in li sunt?*
 — *Mbuãrtë bã dòmnu-su*

(Ὁμίχλη μου, ὀμίχλη μου, πᾶρε τὴν κάππα σου καὶ φεύγα ἀπ' ἐκεῖ.—Ποῦ νὰ πάω; ποῦ νὰ τραυηχθῶ;—'Σ ἐκεῖνο κεῖ τὸ δάσος —Τὶ νὰ φάω; τί νὰ πῶ;—'Ἐναν κόκορα σκουληκιασμένο.—Τὸν κόκορα ποῦ νὰ τὸν εὔρω; 'Σ ἐκεῖνο κεῖ τὸ δάσος.—Ποῦ εἶναι αὐτὸ τὸ δάσος;—Τὸ φαγαν οἱ γίδες.—Ποῦ εἶναι οἱ γίδες; Ταῖς ἔφαγαν οἱ λύκοι.—Οἱ λύκοι ποῦ εἶναι;—Τοὺς φάγαν τὰ σκυλλιά.—Τὰ σκυλλιά ποῦ εἶναι; Μέσα 'ς τοῦ ἀφέντη τὴν αὐλή.)¹⁾

Κατὰ τὴν βάπτισιν βρέφους.

'Αφ' οὔ γεννηθῆ τὸ βρέφος, ἐν ᾧ αἱ ἄλλαι συγγενεῖς, φέρουσι διὰ τὴν λεχῶ πίτες καὶ ἀγγεῖα πλήρη οἴνου, ἢ ἀνάδοχος (nuna) παρασκευάζεται διὰ τὴν βάπτισιν. Πρὸς τοῦτο κατασκευάζει διὰ τὸν ἀναδέξιμον ἔνδυμα λευκόν, ἐν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς καὶ ἐν ζεῦγος περιποδίων. Τὸ βάπτισμα τοῦ νεογεννήτου γίνεται πάντοτε ἐντὸς τῶν ὀκτῶ πρώτων ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἡμερῶν. Δύο ἡμέρας πρότερον

¹⁾ [Περὶ ὁμοίων κλιμακωτῶν ἀσμάτων πρβλ. Λαογραφ. Ε' 480 κέ]

οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἰδοποιοῦσι τὸν ἀνάδοχον περὶ τούτου στέλλοντες δι' ἑνὸς μικροῦ παιδίου μίαν κουλλούραν ἐντὸς (ν)τρουβᾶ, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον ῥίπτουσι καὶ ὀλίγον σῖτον. Τὴν δ' ὠρισμένην ἡμέραν προσέρχονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν—διότι τὸ βάπτισμα γίνεται πάντοτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν—ὁ ἱερεὺς, ὁ ἀνάδοχος μ' ἓνα βοηθὸν καὶ δύο ἢ τρεῖς γυναῖκες συγγενεῖς τοῦ βρέφους, φέρουσαι μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὸ παιδίον. Ἐξω δ' ἔχουσι συναθροισθῆ ὅλα τὰ παιδιά τοῦ χωρίου, ὅσα ἔλαβον γνῶσιν. Ὁ ἀνάδοχος κατὰ τὸ βάπτισμα πρέπει νὰ δώσῃ εἰς τὸ βαπτιζόμενον, ἂν μὲν εἶναι ἄρρεν πρωτότοκον, τὸ ὄνομα τοῦ πρὸς πατρὸς πάππου, ἂν δὲ θῆλυ τῆς μάμμης. Ὁ δευτερότοκος λαμβάνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῆς μητρός. Σχεδὸν δὲ πάντοτε προτιμᾶται νὰ δίδεται τὸ ὄνομα οἰκείου προαποθανόντος, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ αὐτὸ τὸ ὄνομα εἰς τὴν οἰκογένειαν «για νὰ μὴ χαθῆ» καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς οἰκογενείας. Εὐθύς δ' ὡς ὁ ἀνάδοχος ἐκστομίσῃ τὸ ὄνομα, τὰ ἔξω περιμένοντα παιδιά λαβόντα τὸ ὄνομα τρέχουσι, τὶς νὰ προσπεράσῃ τὸν ἄλλον, διὰ νὰ ἀναγγείλωσιν αὐτὸ εἰς τοὺς γονεῖς καὶ συγγενεῖς τοῦ νεοφωτίστου, παρὰ τῶν ὁποίων καὶ φιλοδωροῦνται μὲ νομίσματα. Μετὰ τὸ βάπτισμα ὁ ἀνάδοχος διασκορπίζει εἰς τὰ πρὸ τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας καὶ πάλιν συναθροισθέντα παιδιά πεντάλεπτα καὶ δεκάλεπτα νομίσματα, ὅπερ καλοῦσι «λιμούραν» εὐθύς δὲ κατόπιν ἔχων τὸν ἀναδέξιμον εἰς τὴν ἀγκάλην καὶ κρατῶν εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα λαμπάδα ἀνημμένην πηγαίνει νὰ φέρῃ τὸ παιδίον εἰς τὴν κουμπάραν. Αὕτη ἀναμένουσα πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας, μόλις ἐκεῖνοι ἔλθουν, κάμνει μετάνοιαν πρὸ τοῦ νουνοῦ, ἀσπάζεται τὴν δεξιὰν αὐτοῦ (οἰανδήποτε ἡλικίαν καὶ ἂν ἔχη οὗτος) καὶ λαμβάνει τὸ τέκνον τῆς. Εἰς τὸν ἀνάδοχον δὲν ἐπιτρέπεται ἐπ' οὐδεμιᾶ προφάσει νὰ φύγῃ ἐκ τῆς οἰκίας τῶν κουμπάρων, ἂν μὴ πρότερον συμφάγῃ μετ' αὐτῶν. Διὰ τοῦτο καὶ παρατίθεται ἀμέσως πρὸς τιμὴν του τράπεζα παρὰ τὴν ἐστίαν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ὁ νουνὸς θεωρεῖται ὡς οἰκεῖος καὶ ὡς τοιοῦτος πάντοτε λογίζεται.

Τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἢ ἀνάδοχος προσφέρει εἰς τὸν ἀναδέξιμόν των ζεῦγος περιποδίων, τὰ ὅποια καλοῦνται «κολίνται».

Συμβαίνει πολλάκις ὁ νουνός, ὡς πιστεύουσι, νὰ εἶναι ἄτυχος καὶ νὰ μὴ προκόπτουν¹⁾ τὰ βαφτισίμια του. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ κουμπάροι ἀποφασίζουν ν' ἀλλάξουν νουνόν.²⁾ Πρὸς τοῦτο πρῶταν τινὰ λαμβάνει τὸ βρέφος μία τις οἰανδήποτε συγγενῆς αὐτοῦ καὶ τοποθετεῖ ἀβάπτιστον εἰς συχνοπέραστον δρόμον· αὐτὴ δὲ κρύπτεται ἐκεῖ που πλησίον προσέχουσα αὐτό. Ὁ πρῶτος ὅστις θὰ διέλθῃ ἐκεῖθεν καὶ θὰ προσέξῃ τὸ βρέφος, θὰ εἶναι καὶ ὁ ἀνάδοχός του, τὸν ὁποῖον ἀμέσως τότε εἰδοποιεῖ ἢ φύλαξ γυνὴ εὐχομένη εἰς αὐτὸν «νὰ τοῦ ζήσῃ». Οὗτος δέχεται εὐχαρίστως· ἀλλ' οὐδ' ἐπιτρέπεται ν' ἀρνηθῇ. Μετὰ τοῦτο ἡ γυνὴ ἐπαναφέρει τὸ βρέφος εἰς τὴν μητέρα του.

Μαντεία διὰ τὰς ἐγκύους γυναῖκας.

Διὰ νὰ προμαντεύσωσι τὸν τόκον ἐγκύου γυναικὸς λαμβάνουσι παρασίτους τινὰς ξυλώδεις καρποὺς δρυῶν (ὁμοιάζοντος κατὰ πολὺ μὲ κάρνα) διὰ τῶν ὁποίων μαντεύονται ὡς ἐξῆς:

Θραύουσιν ἓνα ἐξ αὐτῶν καὶ παρατηροῦσι τὸ ἐν αὐτῷ ὑπάρχον ἔντομον. Καὶ ἂν μὲν τοῦτο εἶναι σκώληξ, συμπεραίνουσι ὅτι ἡ ἐν λόγῳ γυνὴ θὰ γεννήσῃ ἄρρεν· ἂν ἔχῃ μεταμορφωθῆ εἰς νύμφην (πτερωτήν), θὰ γεννήσῃ θῆλυ. Ἄν περικλείῃ δύο ἔντομα, θ' ἀποκτήσῃ δίδυμα, ἄρρενα μὲν ἂν σκώληκες τὸ περιεχόμενον, θήλεα δ' ἂν πτερωτὰ τὰ ἔντομα, ἓν ἄρρεν δὲ καὶ ἓν θῆλυ, ἂν περιέχῃ καὶ τὰ δύο εἶδη. Καὶ τέλος ἂν εἶναι ὄλως κενὸν καὶ ἡ γυνὴ θ' ἀποβάλλῃ.

Κατὰ τὴν ταφὴν νεκροῦ.

Καθ' ἣν ἡμέραν³⁾ πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ ἐκφορὰ καὶ ταφὴ νεκροῦ προσέρχονται αἱ γυναῖκες μὲ ἄνθη καὶ ὀπωρικά, τὰ ὁποῖα θέτουσιν ἐντὸς τοῦ φερέτρου ἐπὶ τοῦ νεκροῦ καὶ διὰ κοπετῶν καὶ μοιρολογίων προχείρως τότε συνθετομένων, ἱκετεύουσι τὸν νεκρὸν νὰ φέρῃ εἰς τὸν

¹⁾ Δηλαδή ἀποθνήσκουν.

²⁾ Ὡς ἀνάδοχοι χρησιμοποιοῦνται πάντοτε καὶ ὑπὸ πάντων αὐτοὶ οἱ παρὰ-νυμφοὶ τῶν γονέων τοῦ βαπτιζομένου ἢ κάποιος ἐκ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ κατὰ παραχώρησιν τούτου

³⁾ Εἰς τινὰ χωρία ἡ ἡμέρα αὕτη εἶναι ἡμέρα ἀργίας διὰ πάντας τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου, δεῖγμα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, συμμετοχῆς εἰς τὸ πένθος

ἄλλον κόσμον ὡς χαιρετίσματα πρὸς προσφιλῆ προαποθανόντα μέλη τῆς οἰκογενείας των. Μετὰ τοῦτο γίνεται ἡ κηδεία τοῦ νεκροῦ κατὰ τὰς διατάξεις τῆς ἐκκλησίας. Πρὶν ἢ σκεπασθῆ ὁ νεκρὸς ἐν τῷ τάφῳ, τοποθετοῦσιν ἐπ' αὐτοῦ παρὰ τὸν ὀμφαλὸν μικρὰν πλάκα μὲ κεχαραγμένον τὸν σταυρὸν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκατέρωθεν δι' ἄνθρακας εἶναι γραμμένα τὰ στοιχεῖα (ΙΣ. ΧΣ) διὰ νὰ μὴ «βρικόλακιάση» ὁ νεκρὸς. Οἱ μὴ φέροντες τοῦτο τὸ φυλαχτὸ καὶ δὴ οἱ ἐγκληματήσαντες ἐν τῷ βίῳ γίνονται, τὴν τρίτην μέχρι καὶ τῆς τεσσαρακοστῆς ἀπὸ τῆς ταφῆς ἡμέραν, βρικόλακες· πρὸς δὲ τούτοις καὶ οἱ ἐπὶ πολὺ μένοντες ἄταφοι. Φαντάζονται δὲ τοὺς βρικόλακας τούτους ὡς ἄσκους φουσκωμένους μὲ τερατώδη κεφαλὴν, μὲ γουρλωμένα καὶ ἐκπέμποντα φλόγας μάτια καὶ μὲ πύρινον τὸ ἐκ τῆς μέσης καὶ ἔξῃς πρὸς τὴν οὐρὰν μέρος τοῦ σώματός του. Ἐξέρχονται τοῦ τάφου, παρ' ὄλον τὸν ὄγκον τοῦ σώματός των, διὰ μιᾶς μικρᾶς ὀπῆς ἀνοιγομένης παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ νεκροῦ καὶ ἀφ' ἐσπέρας περιφέρονται τῆδε κάκεισε κινούμενοι μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος, ὅτε μὲν συρόμενοι κατὰ γῆς, ὅτε δὲ διασχίζοντες τὸν ἀέρα, μέχρι τοῦ πρώτου λαλήματος τῶν πετεινῶν, καθ' ὃν χρόνον πιστεύουσιν ὅτι εἰσέρχονται εἰς οἰκίας διὰ τῶν καπνοδοχῶν, ἐξαπλώνονται μέσα εἰς τὰς ἐστίας, ἀρέσκονται νὰ καταβροχθίζωσι τὴν ζύμην καὶ πολλάκις πνίγουσι καὶ ἀνθρώπους. Ἄλλ' ὅταν λαλήσῃ ὁ πρῶτος πετεινὸς πρέπει νὰ εὐρίσκωνται μέσα εἰς τὴν ἐν τῷ τάφῳ κατοικίαν των.

Τὴν τεσσαρακοστὴν ἀπὸ τοῦ θανάτου του ἡμέραν οἱ οἰκεῖοι, μετὰ τὸ μνημόσυνον καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ τάφου «τρισάγιον», παραθέτουσι κατ' οἶκον γεῦμα εἰς μνήμην τοῦ ἐκλιπόντος, εἰς τὸ ὁποῖον παρακάθηνται πάντες οἱ βουλόμενοι καὶ τιμῶντες αὐτόν. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται καὶ ὅταν ὁ ἀποθανὼν κλείσῃ ἐν ἔτος καὶ τέλος ὅταν μετὰ τέσσαρα ἢ πέντε ἔτη γίνεται ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων του.

Διερχόμενός τις πρὸ οἰουδήποτε τάφου καὶ παρατηρήσας ἐντὸς κιβωτίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπὶ τοῦ τάφου στηρίζεται ὁ σταυρὸς καὶ ἔνθα καίει δι' ἐλαίου πάντοτε ἡ κανδήλα, θὰ ἴδῃ πλὴν ἀνθέων καὶ διάφορα ὀπωρικὰ καὶ γλυκύσματα καὶ κόκκινα αὐγά (κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς διακαινησίμου), τὰ ὁποῖα πάντα ἐναποθέτουσιν ἐκεῖ μοιρολογοῦσαι αἱ συγγενεῖς γυναῖκες πρὸς χρῆσιν τοῦ νεκροῦ.

Κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου ναοῦ τινός.

Τὴν παραμονὴν μετὰ τὸν «ἑσπερινὸν» προσέρχονται εἰς τὸν ναὸν πλεῖσται γυναικες μὲ τὰ μικρὰ τῶν καὶ μάλιστα καὶ ἔξ ἄλλων γειτονικῶν χωρίων, ὅπου, ἀφ' οὗ ἄλλαι μὲν ἑξαρτῶσιν ἀπὸ τοῦ εἰκονίσματος τοῦ ἁγίου διάφορα κοσμήματα, ζεύγη περιποδίων, ποδιές, μανδήλια, ἄλλαι δ' ἀνάπτουσι τὰς κανδήλας τῶν ἁγίων δι' ἰδίων ἐξόδων ἢ περιζωννύουσι τὸν ναὸν ἅπαξ ἢ καὶ πολλάκις μὲ κηρία ἐγχωρίου κατασκευῆς καὶ τὰ τοιαῦτα, διανυκτερεύουσιν ἐντὸς τοῦ ναοῦ δι' εὐλάβειαν.

Τὴν δ' ἐπομένην, κατ' αὐτὴν τὴν ἑορτὴν, ἐπειδὴ αἱ νεάνιδες κατὰ τὴν λειτουργίαν δὲν ἐκκλησιάζονται, μετὰ τὸ γεῦμα μεταβαίνουν ὅλαι μαζὶ εἰς τὴν ἑορτάζουσαν ἐκκλησίαν διὰ νὰ προσκυνήσουν. Ἐπιστρέφουσι δ' ἐκεῖθεν πάλιν ἀθρόαι κρατοῦσαι εἰς τὰς χεῖρας κλάδους οἰουδήποτε δένδρου ἐκεῖ παρὰ τὸν ναὸν φυομένου. Διότι «ἔτσι πρέπει γιὰ τὴν ὑγεία τους».

Διὰ τοὺς ταξιδιώτας.

Ὅταν τις πρόκειται νὰ ταξιδεύσῃ πρὸς χρηματισμὸν, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀναχωρήσεώς του συναθροίζονται πάντες οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι του καὶ διὰ πυροβολισμῶν προπέμπουσιν αὐτὸν μέχρι τῆς ἐκκλησίας ἢ ἐξωκκλησίου τινός ἐκτὸς τοῦ χωρίου κειμένου. Ἐκεῖ ἀποχαιρετᾷ τούτους ὁ ταξιδευτὴς καὶ κύπτων συλλέγει νομίσματα, τὰ ὅποια, ἕκαστος τούτων ἔχει ἀφήσῃ κατὰ γῆς δι' αὐτὸν οἰονεὶ ὡς εὐχὴν διὰ τὸν ταξιδεύοντα, ἵνα οὕτω καὶ εἰς τὰ ξένα συνάξῃ τὰ χρήματα.

Κατὰ τὴν πόσιν.

Ὅλαι αἱ γυναῖκες, ὁσάκις πρόκειται νὰ πῶσιν οἶνον ἢ ὕδωρ κάμνουσι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Εἰδικῶς δὲ πρὶν ἢ πῶσιν ὕδωρ χύνουσι πρότερον ὀλίγον κατὰ γῆς, γιὰ τοὺς πεθαμένους, ὡς λέγουσι, καὶ κατόπιν πίνουσιν αὐταί.